

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Profesní etika právníků – Quo vadis?

Jaroslav Benák*

Právnícká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci uspořádala ve dnech 6. a 7. května 2011 mezinárodní konferenci věnovanou právníkové etice.¹ První den patřil referátům jednotlivých řečníků, druhý den se pak uskutečnily čtyři workshopy se společným podtitulem – Jak efektivně učit profesní etiku?

Organizátorům konference se podařilo zajistit nadmíru kvalitní sestavu řečníků. Jeden z nich to s nadsázkou komentoval, že mezi účastníky konference jsou všichni, kteří v České republice o profesní etice právníků mluví.

První referát na téma Soudce a politika přednesla místopředsedkyně Ústavního soudu Eliška Wagnerová. Ve svém vystoupení se věnovala srovnání české situace s některými jinými státy. Ve vyspělých demokraciích existují různé představy o tom, jak velká míra angažovanosti soudců je ještě únosná. Na jedné straně je v Japonsku soudcům zakázáno účastnit se jakýchkoliv společenských akcí, na straně druhé se v SRN rozvinula koncepce, podle níž bylo v zájmu budování demokracie po 2. světové válce, aby se do tohoto budování zapojili i soudci. Dodnes je tak možné, aby soudci byli členy obecních zastupitelstev.

Za hlavní problém současné situace v ČR označila doktorka Wagnerová fakt, že se o problematických otázkách nevede diskuse. Přesněji řečeno, že se otázky, o nichž je třeba diskutovat, poprvé otevírají až v kárných řízeních se soudci, kde se zároveň s konečnou platností zodpovídají.

Další řečník, soudce Ústavního soudu Stanislav Balík, se v titulu svého příspěvku tázal: Vystačí právník s (pouhou) znalostí práva? Odpovědí na tuto otázku byla okružní cesta po spisech autorů z různých historických epoch a kulturních oblastí. I přes časovou i prostorovou vzdálenost těchto autorů od České republiky na počátku třetího tisíciletí, zněly všechny citace, jako by byly psány právě pro nás. Všechny směřovaly v pod-

statě k témuž. Právník má svou práci dělat dobře a má být slušným člověkem. K obojímu je třeba něco víc než znalost textu právních předpisů.

První blok příspěvků uzavřel Philip M. Genty, profesor na Columbia Law School. Jeho vystoupení bylo reakcí na úvodní slovo Víta Dohnala. Ten poznamenal, že o profesní etice právníků se příliš nediskutuje proto, že nikdo pořádně neví, kde jsou ty problémy, jež by se měly řešit. Nejsou tedy zřetelné otázky, na něž by se měly hledat odpovědi. Profesor Genty s úsměvem nabídl, že pár otázek položí.

Postupně došel od abstraktních (jako například „Kde je hranice mezi povinnostmi advokáta ke klientovi a povinnostmi téhož ke společnosti?“) přes konkrétnější otázky („Může advokát poskytovat své služby ve více státech? A pokud ano, kterými profesními předpisy se má řídit?“ nebo „Může advokát při své práci využívat služeb odborníků z jiných profesí jako třeba účetních, inženýrů, nebo lékařů? Podle čích etických předpisů se bude řídit jejich spolupráce? Může/má se advokát dělit s těmito spolupracovníky o svůj zisk?“) až po jeden zcela praktický problém („Mohou advokáti v civilních sporech hledat na facebooku a jiných sítích informace o protistraně?“). Všechny otázky měly společné to, že profesor Genty nabídl pouze otázky, nikoliv hotové odpovědi. Jejich hledání se mají věnovat studenti během výuky na právnických školách.

Po přestávce vystoupila soudkyně Nejvyššího správního soudu Kateřina Šimáčková se svým příspěvkem o výuce a praxi profesní etiky právníků nazvaným Proč počítač nemůže být soudce. Nenahraditelnost lidí odůvodňuje doktorka Šimáčková schopností lidí uvažovat o hodnotách. Svět není jen bílý a černý, nýbrž se vše pohybuje v jemných odstínech šedi a je třeba rozlišovat, která šedá je světlejší a která temnější. Toto rozlišování není možné bez toho, aby ten, kdo rozhoduje, do uvažování promítal své vlastní hodnoty.

Nebezpečnost těch, kdo se tváří, že jsou „jen právníci“ spočívá v tom, že tito lidé do rozhodování také projektují své hodnoty, ale nevědí o tom.

Jako poslední prezentoval svůj referát James E. Moliterno, profesor Washington and Lee Law School, který se profesní etikou právníků zabývá již 28 let. Svůj příspěvek věnoval dvěma klíčovými konceptům soudnictví, nestrannosti a nezávislosti soudů.

* Mgr. Jaroslav Benák, interní doktorand Katedry ústavního práva a politikologie Právnícké fakulty Masarykovy univerzity, Brno.

¹ Konference byla součástí projektu Právní vzdělání pro celý život (reg. č. CZ.1.07/2.2.0.0/15.0290) z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost financovaného Evropským sociálním fondem.

Tyto dva koncepty jsou často zaměňovány nebo směřovány do jednoho. Jsou však mezi nimi jisté rozdíly. Předně lidé nechodí k soudu proto, že je nezávislý, nýbrž proto, že je nestranný, tedy je schopen dojít ke spravedlivému rozhodnutí bez ohledu na to, kdo je účastníkem řízení.

Nezávislost soudů je způsob jak dosáhnout toho, že soudy zůstanou nestranné i v případech, kdy budou rozhodovat o zrušení aktů moci zákonodárné nebo výkonné. Nezávislost je třeba vidět právě jako způsob dosahování nestrannosti soudu, nikoliv jako něco, co je nezbytné per se. Aby se nezávislost soudů, potažmo soudců, neproměnila v anarchii, je třeba ji pečlivě vyvážit s odpovědností.

Po příspěvcích následovala neméně zajímavá diskuse. Vedle řečníků v ní vystoupili oba moderátoři, Vít Dohnal a Maxim Tomoszek, dále Vojtěch Cepl mladší a další účastníci konference. Jako klíčová se jeví otázka z pléna, co udělat se současnou situací, kdy velká většina právnícké obce o profesní etice nediskutuje, popřípadě se někteří dokonce vědomě chovají v rozporu s pravidly obsaženými v různých etických kodexech. Doktor Cepl odpověděl, že změnu může přinést jenom dostatečně silná „společenská objednávka“. Dokud se o situaci nebudou zajímat a nebudou chtít změnu řadoví občané a zejména média, nelze očekávat výraznější posun.

Druhý den konference byl věnován workshopům. Paralelně probíhal vždy jeden workshop v češtině a jeden v angličtině. Role lektorů se ujali Philip M. Genty, James E. Moliterno, Vít Dohnal a Maxim Tomoszek. Všechny workshopy obsahovaly praktické ukázky výuky profesní etiky na právnických fakultách a návody, jak profesní etiku učit. Materiály určené pro práci v seminářích vycházely ze situací, kterým mohou absolventi právnických fakult reálně čelit v praxi (např. jak má postupovat advokát, jemuž klient-chirurg oznámí, že právě zkazil operaci, a ptá se, jaký vliv výši náhrady škody bude mít skutečnost, že své pochybení zamlčí; nebo jak se má obhájce postavit k situaci, kdy horlivý koncipient na místě činu zničí důkazy svědčící v neprospěch klienta).

Obsah workshopů dal za pravdu názoru doktorky Šimáčkové vyslovenému v diskusi předchozí den, že studenty nelze učit etice na případech, které jsou pro ně příliš abstraktní, a není pravděpodobné, že by se s nimi mohli někdy setkat.

Kvalitní program konference poskytl účastníkům nejen příjemně strávené dva dny, ale i spoustu podnětů pro jejich budoucí aktivity v právní praxi nebo ve výuce na právnických fakultách.